DEKADAKO RODLJARIPASKO RAPORTO

Faktorura vašo baxtagor vaj bibaxtagor ki inkluzia e Rromengi

Majo 2014

DEKADAKO RODLJARIPASKO RAPORTO

Faktorura vašo baxtagor vaj bibaxtagor ki inkluzia e Rromengi

Majo 2014

Štampime katar

Sekretariatoski Fondacia vaši Dekada e Rromane inkluziako
Terez krt 46, 4th floor
1066 Budapest , Hungary
Tel: +36-1-411-1325 | Fakso: +36-1-411-1326
http://www.romadecade.org/

Kodi publikacia si kerdi e finansienge dende dumesa katar i Fondacia Putardo Amalipe thaj i Programa vašo barjovipen ke Uniime Nacie. O saikeripen kodole publikaciako si jekhutni obligacia e auktorengo thaj ani nijekh čipota na sikevel thaj na ikerel e poze save so isi kodolen so den finansiako dendo dumo.

Editorura

Aleksandra Bojadžieva, Robert Kushen

Konsultantura save dende dumo

Adriatik Hasantari, Albania
Dimitar Dimitrov, Bulgaria
Sanela Bešić, Bosna thaj Hercegovina
Ljubomir Mikić, Hrvatska
Edita Stejskalova, Čehiaki Republika
Gabor Hera, Hungaria
Ajet Osmanovski, Makedonia
Tatjana Perić, Montenegro
Eniko Vincze, Romania
Osman Balić, Serbia
Marek Hojsik, Slovakia
Pedro Aguilera Cortes, Špania
Design: www.foszer-design.com

© 2014 katar Sekretariatoski Fondacia vaši Dekada e Rromane inkluziako

Sa e čačipena si leljarde. Nijekh kotor kodole publikaciatar našti te ovel reproducirisardo, arhivirisardo ano sistemo vaj pale te ovel legarkerdo ani savi te si forma vaj save te si resursoja, bizo te ovel rodimo dendo vast katar o ikalutno.

ISSN

SAIKERIPEN

SAIKERIPEN.....1

DEKADA VAŠI INKLUZIA E RROMENGI 2005-2015.....3

ANGLOVAKERIPE KO DEKADAKO RODLJARIPASKORO RAPORTO.....4

LABARUTNE E PROEKTONGO VAŠI RROMANI INKLUZIA.....7

TEMELISARDO THAJ BARE DŽANLIPASKO INVOLVIRIPE E RROMENGO 11

DIZAJNIRIPE E RROMANE PROEKTONGO VAŠI INKLUZIA.....14

IMPLEMENTIRIPE E RROMANE PROEKTONGO VAŠI INKLUZIA.....18

AVRALUTNE FAKTORURA.....22

MANADŽMENTO E RESURSENGO, FINANSIRIPE 24

REZIME THAJ AGORUTNE TERMINANTE.....27

DEKADA VAŠI INKLUZIA E RROMENGI 2005-2015

Deklaracia e Dekadaki vaši inkluzia e Rromengi 2005-2015

Mangindo te barjara o impulse katar i konferencia ano 2003 berš, "E Rroma ani buxljardi Europa: Aver gindipa vašo avutnipen", das amenge obligacia so amare governura ka keren buti ano drom e eliminiripasko e diskiriminaciako thaj phandipe e bišukar putarde bijekhipa maškar e rroma thaj sa e aver ani jekh them, sar so si kerdi i identifikacia ane amare Dekadake Akciake Planongo.

Mangas te sikava so o berša 2005- 2015 ka ovel Dekada vaši inkluzia e Rromengi thaj das amenge obligacia ano sa te das dumo thaj sahno participiripe e nacioonalnikane romani hedipangi ano resipe e resarinengo save so si e Dekadke thaj te sikava o anglipe prekal o mežure e rezultatengo thaj diklaripe e nakhle butjako savi ka ovel ki implementacia e Dekadake Akciake Planongo.

Akharas thaj sa e aver themen te len than ane amare mangipa te keras buti.

Sofia, Bulgaria, 2 februaro2005

Dekada vaši inkluzia e Rromengi 2005-2015 ("Dekada") si politikako angažmano e eropake governongo vašo lačharkeripe e socio-ekonomikane statusesko thaj e socialnikane involviripasko e Rromengo. I Dekada si maškarthemutni iniciativa savi so pašarel e governon, maškarthemutnen , governikane thaj civilnikane organizacien, lelo thaj o rromano civilnikan amalipe, te šaj te ovel sigutno anglunipe kori lačharkeripe e šukar situaciako e rromengi thaj te ovel dikhli sar anglipe ko jekh transparentnikano thaj mežurikano čhand. I Dekada kerel fokuso ke prioritetnikane ranika sar so si: sikljovipe, butjarnipe, sastipe thaj kheripe, thaj del obligacia e governonge te len ko dikhipen e klidarde pučipia e čororipasko, diskrminaciako thaj gender integracia.

Aktuelnikane thema- dženja ki Dekada vaši inkluzia e Rromengi si Albania, Bulgaria, Bosna thaj Hercegovina, Kroatia, Čehiaki Republika, Hungaria, Makedonia, Montenegro, Romania, Srbia, Slovakia thaj Špania.

O planiripe e Dekaako si legardo katar o Maškarthemutno vastaripasko komiteto (MVK=ISC), savo si kerdo katar e prezententoja save prezentirinen e governon, romane organizacien, maškarthemutne donatoren thaj aver maškarthemutne organizacien. Kori agor e 2006 beršesko, o MVK andje solucia vašo formiripen Dekadako sekretariato ani Budimpešta, Hungaria, savo so direktikane ka del dumo e Prezidentipasko e Dekadako.

DEKADAKO RODLJARIPE

Sar so si vakerdo ani Dekada vaši inkluzia e Rromengi 2005-2015 thaj lake dende butjenge, e Sekretariatoski Fondacia vaši Dekada e Rromane inkluziako (Dekadako sekretariato) si privatnikani fondacia savi si fundisardi katar i rig e Fondaciaki Putardo Amalipe (FPA=OSF) te ovel čekatuno lokhipasko badano (organo) e Dekadako vaši inkluzia e Rromengi 2005-2015. Vov trubul te del dumo e butjake ko beršesko rotiripe e Nacionalnikane Prezidentipasko e Dekadako. Sar buxljardi buti sit haj o beršesko transfero e džandipasko, praktikane džanipasko thaj i iniciativa maškar e prezidentipa thaj uzal kodova lačharel i koordinaca ke sa jekhethaneske aktivitetongo. Vov anel thaj kontinuiteto e dekdake thaj kerel buti sar arakhutno e informacinego thaj e džanipaske vaši Dekada.

E Dekadako rodljaripe phandel panda mapiripe e proektongo ane fremoja e Dekadako vaš inkluzia e rromengi 2005-2015, analiza e legaripasko thaj e butikeripasko e proektonca thaj o arakhipe informacie thaj deipe konsilipe e Dekadake vaši inkluzia e Rromengi 2005-2015 partneronge ke proekt praktike vaj enge elementura save so anen vaj na den realiziripe e resarinako e Dekadako.

ANGLOVAKERIPE KO DEKADAKO RODLJARIPASKORO RAPORTO

Akava raporto si rezultato katar e Dekadako rodljaripasko raportosko proekto. Isi les resarin te ovel sar dromaripasko sikavipe vaše sa e akteroja save keren buti ki inkluzia e Rromengi ano proceso e dizajniripasko, implementaciako thaj monitoringosko e butjengo save so sas kerde thaj sas phare, thaj o arakhipe rekomendacie vaše faktorura save ka šaj te den asaripen ke rezultatura lenge proektoske ko jekh pozitivnikano vaj negativnikano čhand. Ano raporto nane phandli I lista kodole faktorurengi; kodova si lista katar e labarutne deipa godi savi avel ko than e lilesko savo so ka del instrukcie. Kodova si instrument vašo sikljovipe save so si barjarde ano thavdipe e beršengo, lungo nakhle vaxtesko/vramako butikeripe vaši inkluzia e Rromengi so sas ane fremoja e Dekadake.

Šaj majšukar deipe godi sar aktero ani inkluzia šaj te ovel kodova so nane magikani ranik vašo apeliripen sar te ovel avipe dži inkluzia. E intervencie adhinen katar o čačutno konteksto, majbut ki faktikani situacia sakone individualcoske savo si labarutno, ani kombinacia e kompleksnipasa katar socio-ekonomikane, politikane thaj kulturake trujalipa. I Buti si lungo thaj phari, kerdi panda phareder katar e negativnikane poze katar e manuša save so si mažoriteto premal e Rroma.

Thaj uzal kodola phare butja save so si kerde dži akana ane fremura e Dekadake thaj aver iniciative vaši inkluzia e Rromengi, i inkluzia si panda durutni resarin. Adjaar, kodoleske nane šajutno te ovel vakerdo vašo proekto savo so kerdja buti ano sa thaj dendja varesavo rezultato. Kodolestar šajutno si numaj te ovel kerdo lav vaše proektura save so kerdje varesave lačhipa kori resarin savi anel inkluzia e Rromengi thaj e proektura save so na dendje vaj na sas kodobor baxtagorale sar so sas planirime. Jekhutno thaj sajijalo klasificiripe sar lače thaj bilače praktike našti te oven kerde; bareder kotor e proektondar save so dendje buteder ani inkluzia e Rromengi khuven pumen e dureder butjenca save so ka šaj panda te den dumo, thaj bareder kotor e proektondar save so na sas len baxtagor numaj sas len varesave pozitivnikane elementura. Anglo Dekadako rodljaripasko proekto, na sas depo savestar šaj sas te oven dikhle e proektura save so si kerde ane fremoja e Dekadake. Kodoleske o jekhto phird sas te ovel kerdi mapa kodole proektongi thaj te ovel kerdi baza evidentongi vaše proektura save sas vaši inkluzia e Rromengi. Kodova sas kerdo dende dumesa e metodasa savi sas anavesa iveski golni metoda: e direktikane partnerura e dekadake (nacionalnikane koordinatoroja ano sakova governo save so len than, partnerura save si aktivnikane ane fremoja e Dekadake thaj e maškarthemutnecivilnikane organizacie) save so dendje informacie e proektonge save so sas kerde vaj savenge sas von minsale kaj si kerde. E informacie vašo 314 proektura katar e 12 phuva save so si participantura ani Dekada sas khedime thaj si akana sar depo ano internet. Kodoja baza e evidentongi ani nijekh čipota nane agordi thaj kodoleske šaj te vakera so nane definicia kodoleske so si proekto savo si ano fremo e Dekadako thaj dži varesavo than von si

dujegodjenge. I baza e evidentongi lel thaj e proektura save so den fokuso ke Rroma ane thema save len than ani Dekada, kerde si ano vaxt e Dekadako, katar I rig e partnerongi e Dekadake thaj ane fremoja e Dekadake (prioriteto thaj adjaar vakerde cross-cutting ranika). Praktike save so sas khedime prekal o mapiripe e praktikengo sas moljarde vašo lengo deipe dumo ane resipa e resarinengo e Dekadako. Kodoleske šaj te sikava e labarde indikatoroja:

1. Tiknjardo o averipe maškar e Rroma thaj e na-Rroma/Gadje (uzal e subjektivnikane vaj objektivnikane mežuripa)

2 O nivelo e involviripasko e governosko, sar čekatuno obligaciako aktero vaši inkluzia e Rromengi.

3. Participiripe e Rromengo.

4. Nivelo e institucionalnikane inkorporiripasko ani praktika.

5. Konekcia e prioritetongo ani Dekada thaj adjjar vakerde cross-cutting ranika.

6. Geografikano učhardipen.

Kodoleske so sa e indikatoroja na sas jekhe baripasa ane fremoja e Dekadake palo “pharipa” si dendo faktoro sakone latar. E khedime proektoja sas moljarde katar kodola indikatoroja.

E proektoja sas khedime ane fremoja e Dekadake rodljaripaske thaj isi len procentikani mol katar 16 punte (katar majbut 30). Kodova sikavel so e proektoja ano fremo e Dekadake sas lačhe kana vakeras vašo disavow anglipe e resarinengo kori lačhipe, numaj thaj nane majlačhe te šaj te ovel kerdo čačutno averdipe savi so e participantura ani Dekada dende pumenge obligacia so ka keren ane fremoja kodole iniciativake.

O kompariripen e ververutne indikatorengo, leipe than e Rromengo isi les majbaro procentipe ano akava rodljaripe thaj vakerel so lengo leipe than ano proketikano cikluso si but baro. Kodova sikavel so o principo “Khanči e Rromenge bi e Rromengo” si o majbarop baripen ani Dekada thaj si majbare baxtagoresa promovirime. Isi thaj panda than vašo lačharipe, kodoleske so thaj kodole indikatore isi procentipe katar 3,5 punte (katar maksimum 5).

O aver majbaro procentipe katar e indikatoroja si: geografikano učhardipen (2,9 punte, thaj si dende učeder mola ke proektura save sikaven buxleder geografikano učhardipen, sar thaj prekal e granicake asaripa) thaj e prioritetura e Dekadake ani adjaar vakerdi cross-cutting ranika (2,4 punte, pobuter punte si dende ke proektura save so si bareder proektonca ane cross-cutting ranika). Akava sa anel so I Dekada, prekal e proektura save so oven kerde ane lake fremoja, dži varesavo digro, kerdja te ovel promoviripe e butjako vaši inkluzia e Rromengi thaj

katar lokalnikano nivelo dži nacionalnikano nivelo (a dajekh far thaj e prekal granicenge efektoja) thaj te ovel kerdo durederbarjovipe ki buti savi nane te del ekskluzia buxleder.

Majbilače molarde indikatoroja si ano nivelo e involviripasko e governongo thaj ko nivelo e institucionalnikane involviripasko e praktikengo ke proektura (2,1 thaj 2,3 punte ano procentipe, ke digroja katar o respektiviteto)

Kodola sikavdipa sikaven so e governoja na den sa pestar te keren inkluzia e Rromengi thaj kaj o politikako keripe buti ko učeder nivelo savo so sas dendo ani Deklaracia e Dekadaki panda nane kerdi sar čačipen vaj sar praktika. E resarinasa te ovel kerdo čačutni inkluzia, trubul e governostar bareder angažmano, institucionalnikano baredr butikeripe te šaj te xulen e lače praktike sar obligakativnikane. I inkluzia našti te ovel kerdi thaj dendi sar rola numaj e themenge civilinikane organizacienge thaj e maškarthemutne organizacienge saven isi limitirime resursoja thaj šajipe.

E Dekadako rodljaripasko proekto pala kodova dikhlja thaj xoreder ani praktika vašo involviripe e Rromengo savo so sas kerdo ane fremoja e dekadake thaj kodova majbut te šaj te oven xaljovde e faktorura save so dena amen dikhipe ko džaipen angle vaj keren pharipa ani distribucia e informaciengi dži avera.

Isindor kodova ano dikhipe, 42 proektura sas alusarde thaj si kerdi lenge xoreder evaluacia. Ano alusaripe sas phandle e proektura saven sas učo, maškarutno thaj xarno rezultato katar o molaripe. Ano kodova dikhipe sas phandle thaj e proektura katar e verver prioritetnikane ranika thaj saven sas ververikane resipa. Sakoja evaluacia sas kerdi kodolesa so sas kerde intervju e implementatorenca, labarutnenca, potencialnikane labarutnenca, partneronca thaj aver interesnikane riga katar o sakova proekto thaj kodova katar akala aspektura: 1) relevantnipa; 2) efikasnipa; 3) efikasnipa ano produciripe e planirime rezultatongo; 4) asaripe vaši inkluzia e rromengi ani adekvatikani ranik; 5) durederikerdipe; 6: aver asaripaske faktorura. Kodova raporto sikavel thaj e dikhle butja thaj e rekomendacie save so ikljoven kodole analizatar.

O raporto si strukturirime ano pandž čekatipa. \Sakova čekatipa dela generalnikane rekomendacie, xramovipe e dikhipaske, ulustracia e dikhipasko vašo labaripe e čačutne misalengo ko proekto (save so ikljoven ane tekstoske kutie) thaj rezime. E proektura save si dende thaj molarde ano Dekadako rodljaripe nane klasificirime sar baxtagorale vaj bibaxtagorale, lače vaj bilače. Amaro mangipen sas n ate oven vakerde sar došale vaj bidošale, numaj te labaren e akanutne proektura save so šaj te oven sikljovne thaj te oven lačheder ano avutnipa. Kodoleske e proekt misala na trubul te ikeren ano peste eksplictnikane detalura save so ka keren lenge identifikacia savi so ka del diskusia lenge. Kadala ilustraciake praktike naj ikaldipa/ekscepcia, numaj si tipikane ane buteder čipote.

LABARUTNE E PROEKTONGO VAŠI RROMANI INKLUZIA

Intervencienge saven ka ovel resaripe te ovel inkluzia e Rromengi, but si bare džanlipastar te ovel resli thaj te oven involvirime late ko adekvatikano čhand e labarutne premal lenge halia, trubutnipa thaj rodipa.

Sar so si dikhlo ano nekobor molarde proektura, majšukar čhand te ovel avipe dži labarutno si o resipe thaj kodova sar e agentura te aven dži e potencialnikane labarutne thaj te keren ano horipe diskusia vaši lengi situacia thaj e lačheder anglipe e proektongo so von den. Kodola praktike na trubul te oven labarde numaj sar reklama vašo proekto numaj thaj sar o dikhipe savo lenge trubutnipe trubul. Kodova si majlačhe te oven involvirime e potencialnikane labarutne e proektoske (kodoleske ka ovel vakerdipe pobuter ano avutno čekatipe). E informacie save so e potencialnikane labarutne trubul detalnikane thaj haljovdo te oven šajutne sit e ovel len informacia bašo lengo leipe than. I diskusia trubul te ovel realnikani vašo šajutno asaripe ko proekto – gin e proektongo ano rodljaripe kerdja xoxavne adžikeripa thaj frustracie maškar e labarutne vašo bišajdipe te ovel čačikano o impakto.

Ano jekh katar e proektura ani Hungaria saveste sas resaripe katar vudar dži vudar te šaj te ovel reslo e labarutne te xošinen so e implementatoron isi thaj nakhen jekh vaxt/vrama ano sakova kher, sar mežura e arakhipasko katar o bipatjavipe kaj varesave manuša si bareder a varesave si tikneder thaj kaj saren isi jekh labaripen katar o proekto.

E kriteriumoja vašo alusaripe e labarutnengo trubul te oven adekvatikane dizajnirime – ko temelo e situaciako thaj e trubutnipango e potencialnikane labarutnenge Rromenge. Butvar došalipe isi kana o kriteriumo si kana oven kopirime e programe katar e but pašutne programe save so si kerde e na-Rromenge thaj kodova šaj te ikalel katar o prticipiripe e Rromen.Te si o proekto ano sa deciziasa te arakhel solucia e problemoske, kodova trubul te del o jekhto šajdipe vašo kodola save so trubul te len adava so si lenge majanglal dendo, vaj vov trubulas te del ekscepcia kodolenge save so našti te pheren e kriteriumia thaj te ovel len labardipe katar e proektura. Ani aver čipota, o trubutnipe te ovel andi decizia ko pučipe savi si phandli e kriteriumenca na trubul te ovel bisterdi. Ane but čipote, thaj kodova kana e kriteriumoja sas kerde te ovel osiguroe so ka len than but Rroma thaj lenge trubutnipa, e proektura na astaren baxtagor thaj aven dži kodola savenge majbut ovel vakerdo kaj si “majčorore” vaj “avrial e resipastar”. Misal kodoleske si kana uzal so isi khereske kreditura von na aven dži o kher saveste ka garaven pesko šero. O resaripe si panda popharder kana

Jekh proekto ani savo so del kreditura e manušenge save nisi purane pokinipa vaši elektrika si dromardo kori kodola save si ano formalnikano butikeripe; thaj isi jekh tikno gin save so na pheren kodola kriterie, thaj uzal kodova so varesave manušen isi love kobor so trubul te pokinen o kredito. Jekh proekto ano Montenegro dela phirnipaske kursoja numaj e manušenge save agordje fundavni škola. Kodova ikalel katar o proekto bute manušen Rromen save si potencialnikane labarutne thaj ikalel katar i participacia ko proekto.

I sub-populacia mangel te sikavel peskoro impakto ko putardipe vaj finansiero vašo baro digro e bibaxtagoresko. Von majbut sar marginalizirime thaj ano kodova procento te vakeren vašo lengo arakhipe solucia lenge pharipange/problemenge thaj von kodoleske džan dureder thaj lungo vaxt/vrama thaj kodolesa sa kodova ovel sa popharder thaj kučeder. Majbaro problem si kana si o dikhipe kodoleske so isi jekh resipe savo so anel e manuša te oven "juristikane bidikhle", thaj isi panda manuša save si bithemutnipasko, saven panda nane than dživdipasko savende isi legalnikane dokumentura vašo terminirime lokaliteto/than, kodola so si bi biande listongo vaj aver dokumentacia, vaj pale manuša save so anšaldjoven katar I administrativnikani evidencia vaj pale save te si aver butjatar. Kodova trubul te ovel dikhlo thaj si but trubutno te ovel dikhli kodoja kategoria e manušengi ano sakova jekhutno proekto thaj von trubul te oven manuša save so si ani inkluzia.

Proekto ani Kroacia isi les resaripe te del socialnikane servisoja e Romenge thaj del len servisoja khereske, transport dži e objektoja savende len socialnikane servisoja, volonteroja save den len dumo thaj av. thaj ano thavdipe e angažiripasko ane aktivitetura.

E tenzie thaj e frustracie šaj te oven kerde maškar e potencialnikane labarutne, majbut kana isi proektura saven so isi limitirime resursoja, thaj kodolesa von na den ansvero ke rodipa save nisi e manušen. Kana isi kodola situacie e labarutne e proektoske šaj te oven ano jekh kondicie sar kodola but so nane labarutne e proektongo, thaj save so anen o gindipe kaj i frustracia ano rromano komuniteto. O transparetnikano thaj obligaciako proceso e selekciako, kana isi thaj leipe than e manušengo saven so isi intereso šaj xari te tiknjarel vaj gudljarel kodova pharipa, numaj majšukar solucia sit e ovel osigurime bareder gin e manušengo savo so ka del o proekto thaj ka del ansvero ke lenge rodipa.

Thaj adjaar si but bare džanlipastar te ovel osiguripe e asaripaske mežuripasko thaj e sigurnikane garancie vaše labarutne te šaj te ovel osiguripe ko realiziripe e proektosko. Misaleske, kodova nane te šaj te ovel kodobor baro thaj te anel xramovipe sa ečhavenge ani škola te osigurinel lengo avipe thaj aktivnikano participiripe. E mežure e čhavenge save so si kerde ten a ovel bilačho dikhipe upral lende, maripe, bitolerancia vaj diskriminacia šaj te ovel trubutni. O gin e molarde proektongo ano disavo dikhipe ka del sigurnikane garancie so ka oven kotor savo so anel ko than e proektosko thaj ka legarel e čhaven dži lengere khera, majbut e čhajen. Šaj akava si trivialnikano thaj bitrubutnipasko, numaj te šaj te len than e čhave ano proekto bute Rromenge si trubutno. Kodova majbut isi trubutnipe vašo proekto te šaj te oven arakhle stimulacie vašo participiroe, thaj kodova majbut kana isi čipota e labarutnenge savenge trubun ničale

"I tenzia savi so anel bilačho dikhipe vašo "proekto e kišle grupengo" mamuj "proekto e Rromenge" sar thaj i politikani manipulacia ko konteksto e sakodiveske jekhethaneske dživdipaske si bareder numaj so šaj te anel disavo arakhipe solucia… E …[Rroma] majbut si čhivde ane grupe e "kišle grupende", džikaj sare vakeren vašo fakto so e Rromen isi labaripe katar o baro gin e proektongo… vakerdipe vaši evaluacia e proektoski ani Rumunia.

aktivitetoja, sar so si kodola so si ki biformalnikani ekonomia, savo so ka del limitirime hanika e lovenge e familienge.

Nekobor katar e molarde proektoja si anglodikhle vašo eksplicitnikano, numaj na thaj ekskluzivnikano dromaripen vašo jekhipen.

O averdipe maškar lende dujende si so o jekhto, so e Rroma si resaripe, numaj na kerel ekskluzia e na-Rromengo, a o dujto si so o resaripe si ki generalnikani populacia thaj anel osiguripe kaj anel adekvatikano resipe vaše Rroma. Trubul te ovel dikhlo kodova e solucienca save so ka anen diskusia vašo u upre vakerde kriterie. Ane sa, numaj ano jekh katar e proektura savende sa e resipa sas molarde pozitivnikane – sar resipa vašo baxtagor sas rekomedirime proektura save so ka keren inkluzia e Rromengi. Ano jekh kote isi eksplicitnipe, numaj na thaj ikaldipasko resipe si kerdipe saveste isi disatisfakcia e labarutnengo, a kodova si palpalunipe katar e darhiale maškarpeske bitoleriripe thaj tenzie. Ane kodola čipote e sigurnipaske garancie thaj e lače informacie e labarutnenge si ulavdipaske bare džanlipastar.

E proektura saven so isi resipe te oven ano lende thaj e Rroma thaj e na-Rroma ano jekh than si molarde sar but pozitivnikane ano procentipe. Sar klarifikacia – e proektura saven so isi resipe te oven e Rroma thaj e na-Rroma na den baro sigurnipe so e Rroma thaj e na-Rromaka oven ano jekh sigurnikano thaj kontrolirimo trujalipe thaj kodova resipasa savo so si anglal dikhlo thaj ka anel relacie maškar lende. Kana si kerdo kodova mangipe, e rezultatura si bareder. But si bare džanlipastar te ovel akate vakerdo, sar komponenta šaj te anel tenzie thaj konfliktura, numa kodova na trubul te dekuražinel e aktoren save mangen inkluzia – mamuj kodoleske, kodova trubul te ovel nota so ka del informacia kana ka ovel kerdo o proektiripe.

> Proekto ano Montenegro save so sas resaripe te ovel socialnikani integracia maškar e terne našle manuša sas kerdo te ovel 20 labarutne rromane čhavenge- a agordja 130 čhavenca, thaj Rroma thaj na-Rroma. E na-Rromane čhave avile ano proekto pašeder kodoleske so sas lenge atratktivno. Von sas ani interakcia e rromane čhavenca, a sar rezultato kodoleske sas tiknjardi I distance maškar e Rroma rhaj e na-Rroma.

Kuražesko arakhipe e evaluaciako si so paše 90% katar e dikhle proekturendar keren majhari jekh katar e vakerde pozitivnikane aspektura saven so isi resipe dži labarutne e proektongo. Numaj, nane nijekh proekto savo so astarel sa e pozitivnikane elementura. Ano 36% katar e molarde proektura dikhle si pharipa save so sip handle paše dži e resipasa dži labarutne.

Resipe (kriterium e alusaripasko, čhandipasko metodo thaj av.) trubul te ovel kulturasa thaj gender senzitivipasa. Kodova aspekto si kerdo but hari ane procentime proketura, numaj nane vakerdo sar artikulacia. O kulturnikano thaj gender senzitivipe ani praktika anel labaripe e čhibasa katar I resipaski grupa, o thanaripe e aktivipango, a kodova anel našipe katar e dupliripe e tradicionalnikane vaj religiake čipotenca, e tradicionalnikane uravipasa vaj aver kulturnikane vaj genderikane rodipanca.

Ano jekh katar e proektura ani Bosna thaj Hercegovina o resipasko gin nane pherdo ano sa, kodoleske so e Rroma ano baro gin ikljoven katar kodoja them te šaj te arakhen lačheder dživdipaske kondicie. Patjas so e inkluzivnikane proektura ka den dumo te ovel činavipe thaj prevencia kodole situaciake, numa e aktorura trubun te oven minsale vašo kodova šajipe. Kodoja situacia šaj te ovel kerdi katar buteder rezonura, uzal e socio-ekonomikane kondicie, politikane kondicie, elementarnikane pharipa, dušmanipe katar e mažoriteto, thaj av. I evaluacia na del rekomendacia sar te ovel kerdipe te isi amen asavki situacia, numaj e šajutne opcie šaj te oven: phandipe e proektosko, tiknjaripe e proektosko, te oven dikhle e rroma dureder (eventualnikane te ovel kooperacia e relevantnikane inkluzivnikane akteronca ani lengi destinacia) vaj kombinacia sa akale opciengi.

TEMELISARDO THAJ BARE DŽANLIPASKO INVOLVIRIPE E RROMENGO

Baxtagorale inkluziake proektoske savoe isi resaripe e Rroma, trubul von te oven involvirime ane sa e faze e proektoske, a lengo angažmano trubul te ovel šukar gindime thaj efektivnikano.

"[Bizo pherdo participiripe e Rromengo], o Themako školako inspektorato, sar misal, nane nisar te kerel motivacia vaj te del raporto vaše čipote kana isi školaki segregacia, mukhipe e školako vaj e čačipaske rezonura kana e čhave na aven vaj nane len resipe ko sikljovipe. Dureder, von nane te oven ano šajipe te keren identifikacia thaj osiguripe e socialnikane kondicienge save so si trubutne vaši školaki participacia" – vakerdipe katar i evaluacia e proektosko ani Rumunia, saveste sas resipe te ovel participacia e rromengi, numaj agordja palo proekto.

E Rroma trubul te oven involvirime ano proekto katar o starto/šird dži agor e inkluziake proektosko. Majšukar čhand si ano starto te ovel rodime katar o rromano komuniteto te vakerel vaše pharipa thaj te šaj te del solucie sar von te oven nakhavde. E manušen šaj te ovel lista katar e mangipa save so na trubul te oven sa šajutne, numaj prekal putardi thaj čačutni komunikacia kana e manuša si kote te keren diskusia thaj te šunen, e kompromisoja si bare šajipasa te oven kerde. Avere rigatar, ane but čipote, I komunikacia kodole digroste si phari kodoleske so nane maškarpesko haljovipen thaj bipatjavipen, a dajekhvar isi kombinacia kana nane kapaciteto e potencialnikane labarutnengo te keren artikulacia peske pharipange thaj nanipe kapaciteto e agentongo te haljoven ano sa i situacia.

Thaj adjaar si bare džanlipastar te oven involvirime e Rroma ano proceso saveste šaj te anen decizie, kodoleske so kodova šaj te ovel klidardi rola vaše baxtagorale rezultatoja (thaj te na džan e resursia ki balval). Kodova si lačhe e Rromenge kodoleske so o zuralipe anel: džanipe kodoleske sar sa funkcionirinel, keren relacia avrial e komunitetostar thaj vazden peske kapacitetoja vašo participiripe.

Numaj bezehaske, I evaluacia avili dži but hari

Jekh čipota savi so si diklhi si o proekto katar I Čehia thaj si bare džanlipasko misal. Les isi mediacia ke duj digre-komuniteteski thaj regionalnikani. Ko komunitetesko digro von lele socialnikane butjarnen thaj asistentura maškar e rroma thaj von sas angažirime direktikane te keren putarde servisoja e Rromenge. Von sas dende dumesa katar e regionalnikane mediatoroja save so dendje kontinuirime barjovipe e kapacitetongo thaj tehnikano dendo dumo, mediacia sava sas bareder digrako dendo dumo ke autoritetura upreder. E pharipena na sas čhinavde ko lokanlnikano digro, a isi akto sar monitoring data thaj khedel punte. Kodova modelo sas fundirime ano 80-to berša. Kodova sas mukhlo modelo e decentralizaciasa kana e lokalnikane autoritetoja lele I obligacia kodole butjake (menadžmento, butjarnipe, monitoring, thaj av.) E Regionalnikane mediatoroja sas ikalde thaj numaj e socialnikane butjarne thaj asistentura ačhile. Kodova sas les negativnikano asaripe ki sasti programa katar buteder rezonura: e mediatoroja sas labarde vaše administrativnikane butja, a na buti ko tereno e lokalnikaen autoritetonca, o butjarnipe ulo binormativengo, isi tehnikane nanipa vašo kapacitetongo barjovipe thaj av. Kana kodova dikhlja I Čehia lelja te kerel revitalizacia e modeloske nekobor komunitetonca save so si vaši decentralzacia.

proektura save so keren kodola principoja, no, ano jekh vaxt von sikavdje thaj šukar baxtagor. Maškar kodova, ano but baro kotor e proektongo si involviripe e Roma ani realizacia thaj evaluacia thaj kodova majbut sar detune bute tipongo maškaripasko thaj putardipasko premal o rromano komuniteto. Čačipaske paše 80% katar e evaluacirime proektongo sas len forme e mediatoripasko ani realizacia katar rromane individualcoja vaj organizacie. Isi proekoja ane save e romane mediatoren isi bešipe ane thana savende isi deipe e putarde servisongo (organizacia vaj avri latar, thaj keren buti ki umal vaj pale bešipasa ane thana save si ani aver institucia thaj si paše dži o rromano komuniteto). E solduj modelura sas evaluirime sar pozitivnikane. O alusaripe adhinel katar e čačutne kondiciendar thaj e tematar e proektoski. Čekatuni rola e mediatorengi si "te lel thaj del" e evidentoja maškar e labarutne e proektoske thaj e badania katar e putarde autoritetoja. Detune e proektoske. Kodova anel so von kheden sa e informacie katar e solduj riga thaj keren pakiripe e informaciengo adjaar so ka ovel haljovdo solduj rigenge. Von thaj adjaar keren buti sar agentoja vašo zurardipe e rromane komunitetesko thaj sar manuša save so keren diskusia sar te oven kerde e putarde politike andre ko butipasko (mainstream) komuniteto. E rromane mediatoroja šaj thaj te den butikeripe ko keripe patjavipe maškar e eksluziake Rroma thaj e aver (generalnikani polupacia, institucia, organizacia thaj av.). Ane varesave čipote e Rroma mediatoroja si čačutne detune e servisongo vaj legarne e aktivitetengo ano komuniteto. Ane kodola čipote, e mediatoroja trubun te ovel len kapacitetoja vaj kodova te kheden katar o proekto. O gin e proektongo phandel thaj i komponenta savi so del lengo barjovipe e kapacitetongo vašo mediatoro, so si identificirime sar pozitivnikano faktoro. Ano principo, o modelo e mediatoripasko save isi ververikane forme si but bare džanlipastar thaj si pozitivnikane lelo thaj si rekomendirime katar o menadžmento.

O nanipe lačho gindipe thaj e negativnikane aspektura vašo butikeripe e rromane mediatorengo šaj te arakhas numaj ane 12% katar e proektoja save so sas ki evaluacia. Čekatune,kodole proektonge sar modelo majbut ovel vakerdo so oven kerde numaj džikaj si o proekto, a e autoritetura na len thaj na keren institucionalizacia kodole modeloske palo agor e proektosko thaj andre ane institucie. Aver pharipa phanden so isi biadekvatikano kapaciteto e moderatongo; nanipe lačhe kondicie butjake (angažmano numaj džikaj o projekto thavdel vaj si tikneder pokinipe kana dikhljon aver save so keren kodoja jekh buti thaj ki jekh pozicia); bariere save aven ane politikane diskusie (phandindo athe thaj o kapaciteto e mediatorengo save so keren artikulacia vaše pharipa thaj kodoja diskusia šunen numaj e autoritetura save si ano kodova vaxt ki pozicia, a palo kodova kana oven averkerde naj durederipe). Aver kritika si so e medijatoroja našti te oven substitucia e deutnenge ane butjarne thana savende našti te keren palo proekto buti thaj našti te len butjarne thana saven so šaj te ovel učeder digro e deutnesko e srevisengo. Misal: e rromane mediatoroja keren buti ane škole savende nane romane sikavne.

Ane varesave katar e proektoja save so sasas evaluacia si so o rromano komuniteto si dikhlo e tabu temenca (sar so si e prandina ane terneder berša), ververipen ano gindipe vaše

prioritetura vaj principoja, varesavo kompeticia maškar e individualcoja vaj organizacie. Kodova modelo e mediatoripasko baxtagorale ovela labardo thaj ane varesave aver čipote. Avere rigatar, isi thaj pharipena thaj šaj te del bilače butja vaši inkluzia kana isi frustracie save so oven vazdime maškar o rromano komuniteto thaj ačhol but bidikhlo.

Thaj ano agor, baro aspekto e involviripasko e Rromengo si thaj o barjovipe e komunitetesko thaj lesko zuraldipasko. But proektura bisterdje kodova aspekto, thaj uzal so si klidardo vašo deipe dumo e ververipange save so arakhen e sebepura lenge kišlipaske thaj trubul te del dumo, na numaj kana si e proektura, trubul thaj e Rromenge te oven zoraleder te roden peske čačipena thaj čačutni implementacia.

DIZAJNIRIPE E RROMANE PROEKTONGO VAŠI INKLUZIA

E proektura vaši inkluzia e Rromengi trubul te oven dizajnirime upral i funda e xor haljovipasko e situaciako e Rromengi, lenge trubutnipa thaj interesoja, sar thaj e relacia save so si e na-Rromengo kori e Rroma thaj verso kodolestar, ko sasto socio-ekonomikano, politikano thaj zakonesko konteksto thaj e rizikoja trujal o proekto. E proekt dizajniripa, thaj adjaar, trubul te sikljon katar e dži avidutne praktike kodle subjektostar ano komuniteto thaj avrial lestar.

Proekto so sas implementirime ani Kroacia katar civilnikani organizacia thaj sas la resaripen te del dumo e rromane čhavenge ki matematika thaj anglo drabaripe khelipasa ko sikljovipe prekal o keripe kapacitetoja e dajenge thaj dadenge thaj lengo lokharipe ko resipe dži e škole. Kodolesa e proekto sas les dromaripe ko jekh specifikano dikhipe ano sikljovipe savo kerel distance thaj ekskluzia e rromane čhavenge save so si identificirime prekal o but beršengo buti keripe , pendžaripe e potencialnikane labarutnengo thaj e organizaciako savi so kerel buti. Numaj sas le čučipa kodoleske so na sas dikhle katar e edukaciako sistemo thaj kodolesa sas činavdo o inkluziako proceso.

Ekvaš katar e proektondar savende sas kerdi evaluacia thaj sikavdje averdipe ani situacia e Rromengi, vaši specifikani praktika vašo vaxt e kana sas o proceso e planiripasko. Baro kotor kodole proektondar si o xor pendžaripe e situaciaki e Rromengi sar prekondicia vašo adekvatikano planiripe. Kodola džanipa ano baro kotor si phandle thaj e lungovaxteske keripasa buti thaj o patjavipe savo so si ando e aktivipanca ano rromano komuniteto, sar thaj o direktikano involviripe e potencialnikane labarutnengi Rromengi ano proceso, phandindo kothe thaj ko proceso e dizajniripasko thaj anipasko decizie. Varesave katar kodola proektondar bare samasa lele peste thaj e rizikoja save so šaj te oven, džikaj varesave phendje so o pilotiripe vaj o multipliciripe e dizajniripaske metodologiako te ovel zurardo sa kodova del rezultatoja vaj kodoleste del dumo thaj o adaptiripe so si adekvatikano. But e proektondar si barjarde upral o lungo proceso saveste sas sikljovipe ki bišukar buti thaj adaptiripe sar so sas rekomendirime vaše inkluziake proektura.

Proekto ani Rumunia sas le resaripe te lel ki buti Rromen prekal e socialnikani ne ekonomiake firme thaj sas dizajnirimo sar nevi idea. Numaj, sas les pharipa kodoleske so o zakonipen akale phuvate na del putaripe kodole formengo thaj e manušenge saven so isi socialnikano serviso thaj na sas lačhi misia e firmengi.

Ane fremoja e avaluaciake isi duj proektura save so lele te keren buti bipatjavipasa kori e Rroma upral e prejudicie save so sas (jekh kaj e rroma na ka iranen e kreditoja, a aver kaj e rromane čhavenge, majbut e čhajenge nane te ovel dendo te len than ano ekstrakurukularnikane aktivipa). Thaj e proektura sas len pozitivnikano faktoro ko involviripe e Rromengo ano menadžmento thaj realizacia e proektoncar. Kodova andja te ovel aver dikhipe ano dživdipe e rromengo, numaj thaj aver dikhipe te oven aver kerde e falš dikhipe e na-Rromengo so si ki relacia kodole proektonca.

Thaj adjaar, isi thaj proektura savende si dendo baro džanlipa katar e amalipnaske relacie thaj norme, kulturnikane karakteristike ano

amalipe, tradicie, relacie, socio-ekonomikane kondicie, prioriteura thaj interesoja, politikani situacia, zakonipen thaj aver faktoroja save so sip handle e dživdipaskere maškaripasa ano proekto savo so trubul te ovel implementirime thaj savo trubul te ovel les asaripen, sar pozitivnikane vaj negativnikane.

"Vakerindo vašo impakto ani societa, e proekto isi resaripe thaj te kerel kreacia thaj legaripe e modelongo save so šaj te oven replicirime. O apelo e solidarnipasko, dende dumesko, voluntaripasko ano anav jekh averesko keren (re)kreacia e zuralipango saven so isi riziko vašo pharipa e čororipasa thaj si thaj avdive kothe thaj dživdinen" – vakerdipe katar evaluacia e proektosko

Aver rigatar e problemoski si e proektura save so keren ignoracia e trubutnipango thaj e interesongo e Rromengo ano planiripasko proceso vaj aver klidarde faktoroja ko dživdipasko maškaripe.

O isipe jekh konsultativno arakhipen vaj pale drabaripe jekhe studiako savate isi statistikane evidentura, misaleske, si but xari te šaj te ovel haljovipen e keripnaske dizajno e proektoske savo so efektivnikane ka kerel jekh aver situacia. Von trubul te keren buti thaj te haljoven so isi but bare averkerdipa ko drom- so korkori pester si rekomendirime thaj te ovel ko sa deipe pester ke resarina e proektoske. Aver pharipa si so ano dizajniripe e procesosko kana o proekto dikhel realiziripe numaj jekhe aspektostar ko pharipa. Kodova majbut isi le vakerdipe kaj isi limitiripe e resursonca, numa trubul te ovel džanlo so kodova na anel solucia e pučipaske. Dajekh far o pheripe jekhe terminirime čučipasa šaj te ovel labarno, numaj te isi disavi kombinacia e aver proektonca. E pilot aktivipa save so na džan dureder si len bibaxtagoralo agoripe ane keripa savaxtune averdipange. Majbilačho scenario isi e proekton saven so isi fundiripe upral e stereotipoja e Rromenge.

Proektonge save mangen te keren inkluzia e rromenge, thaj adjaar si bare džanlipastar te oven kerde ke jekhethane baripena thaj principoja, majbut ke principoja katar e manušikane čačipena. Te si lelo o sistemo katar e univerzalnikane angigarde baripena, sar so si e manušikane čačipena vaj o socialnikano čačipen sar funda e proektoske thaj sa e aktivipa si kerde ano jekhajekhipa kodole resipasa, o transformiripe e baripengo ani praktika sikavel so o proekto isi les pozitivnikano asari thaj e Rromenge thaj e na-Rromenge. Kodova resipe del ate oven nakhavde e ververikane rezonoja vašo bimangipa kori e averdipa (sar so si dar, stereotipia thaj av.). Jekh štartorin katar e proektoja si molarde sar rezultato katar kodova dikhipe vašo baxtagor. Varesave proektura vakerden so e pharipa e proektoske bibaxtagoripasko isi thaj kana kodola baripena si čekatune thavdipa ano proektosko koncepto. Kodova si kana kodola baripena nane šukar haljovde vaj si rinčhibjarne avere dikhipanca vaše ververt manuša. Kodoleske but si bare džanlipastar te oven kodola baripena te šaj keren promocia kodolenge save so keren realizacia ano jekh aver čhand thaj keren o proekto te ovel involvirime jekhe čačikane implementaciasa.

Duj specifikane dikhina katar I evaluacia ani relacia e dizajnesko katar e intervencie si kaj e intervencie šaj te oven but efikasnikane thaj efektivnikane te si kerde ko vaxt sar so trubul thaj kaj e intervencie šaj te oven bare džanlipastar e Rromenge, te si von kapacitetosa te keren buti kana isi kriza thaj sigutne situacie vaj butjarnipe saveste isi menadžmento e averdipaske mežurenca. O šird/starto e kerde aktivipango si lačheder e pharipange kana si kerde ani lengi majanluni faza. Misaleske, ano sikljovipe, trubul te oven kerde ano angloškolako period vaj ani fundavni škola, vaj pale ano butjarnipa kana isi vaxt e tranziciako katar o sikljovipe dži o butikeripe. Haljovel pes so kodova na anel so e pharipena save so si ki jekh durutni faza na trubul te oven dikhle. O arakhipe solucia e krizake thaj e sigutne situacienge vaj pale e labaripasa tehnike vašo menadžiripe e averdipanca anel kaj o proekto isi les terminirime nivelo e fleksibilnipasko thaj anel dendo ansvero ke biadžikerde situacie ane save ka šaj te oven arakhle kana ka ovel I realizacia e proektoski. Misal kodole situaciake si kana isi tenzie ani familia, vašo khuvipe trujal o participiripe e džuvljengo ane intervencie savo so kerel involviripen ano butjarnipe.

O proekto ani Bulgaria save sas baxtagoralo transfero e romane čhavengo katar e segregirime ane normalnikane škole sikavel so pale kodola čhave khuven pumen e maškarutne segraciasa kodolesa so si thanarde ane segregirime klasoja, thaj si segregirime thaj ane hemime klasoja sar grupa. O proekt implementatoroja vakeren so kaj kodole situacienca sip hare te ovel kerdo butikeripe thaj e realizatoroja našti te den ansvero kodoleske katar e verver rezonoja (konfuzia, nanipe e resursengo, nanipe e džanipasko, nanipe e kapacitetongo, thaj av.)

E školaki programa katar I Katalonia, Špania, si dizajnirime te kerel but ane sa e aspektoja e školake save so si trubutne te keren kvalitetnikani inkluzia thaj integririme sikljovipe e Rromenge. Kerdja promocia e programake ane sa e faze thaj sar kerel buti e studentonca, familienca, školenca thaj aver relevantnikane butikerutnenca. Voj labarel "Rroma agentoja" save keren individualnikani buti e studentonca, dikhel lengo avipe thaj performasia, del duma lenca, lenge familienca thaj školenca thaj kerel diagnosticiripe e situaciako thaj e trubutnipango. Kerel thaj buti ko resaripe e resarinengo sakone studentosko thaj a e administrativnikane dende dbutja thaj informacie, linko dži socialnikano serviso. Promocia kerel thaj ki programa vaši rromani kultura, prekal e sikljovipaske programe, arakhel o sikljovipe thaj del šajipe butikeripaske sakone sikljovneske ani tranzicia katar o sikljovipe dži butikeripe.

Jekh katar majbare resipa ani evaluacia si o trubutnipa te ovel kerdo integririme resipe kori e proektoja vaši inkluzia e Rromengi: kothan te oven arakhle solucie lenge ke prioritetnikane ranika jekh pali jekh, von oven kerde ani kombinacia. Ano kodova dikhipe si bare džanlipastar so e labarutne e proektoske isi len trubutnipa katar sa. Majbut labardo modelo vaši imlementacia kodole resipasko si o individualnikano/familiako socialnikano menadžmento, savo so ovel kerdo katar I identifikacia e labarutnengo ane amalipaske bijekh situacie, leipe temelnikane evaluacie e trubutnipange, zurardipa e konkretikane individualnikane/familiake resaripa vašo invloviripe thaj barjovipe e dende dromeske sikavdipange save so den resipe e resarinako. Kodova principo. Thaj adjaar, šaj te ovel labarno kana e prioritetnikane ranika si ki relacia te ovel kerdi ulavde. Kodole proektonge,o vaxtesko fremo našti lokhe te ovel arakhlo sar angleder, adaleske so sakova individualnikano plano šaj te oven len ververikano vaxt te šaj te keren o resaripa e inkluziake. Varesave katar e molarde

proektura, thaj uzal kodova so nane implementacia ko integririme vaj individualnikane socialnikane menadžmento e principosko, keren kompleksnikani kombinacia e mežurenge save so menadžirinen e ververikane aspektongo vaj darhiale sebepongo e pharipango, savo si, thaj adjaar, ovela dikhlosar faktoro so anel baxtagor. Thaj adjaar, isi misala e proektoske save so na len ko dikhipe e averdipa ane fremoja e resarinake grupako ano adhinalipe e lokaciatar, savesa ovel dizajniripe e ververikane metodologiengo vašo arakhipe solucia e pharipaske ane ververikane trujalipa. Duj trintore katar e proektura katar i evaluacia isi len butjarne jekh katar kodola trin metodlogikane resipa. Mamuj kodoleske, o proekto si keripe buti si numaj jekh aspekto e pharipasko so isi les šajipe te ovel baxtagoralo, a majbut te anel dumo deipe, vašo negativnikano efekto katar e aspektura e pharipango so nane te ovel solucie e proektoske.

Bizo dikhipe ki prioritetnikani ranik savenge e proektura vaši inkluzia Rromengi keren buti I evaluacia putarel trin ranika save trubul te oven involvirime ani faza e proektiripasko: 1) promocia thaj arakhipe e identitetosko e Rromengo, 2) maripe mamuj I diskriminacia thaj promoviripe e toleranciako, 3) zuraldipe e rromane komunitetesko. Kana kodola trin ranika nane lele ani faza e proektiripasko, sakana aven e bilače butja ano implementiripe thaj e rezultatoja. E proektura e rodljarde evaluaciasa sikaven so kodola aspektura oven lele ko dikhipe majbut ano thavdipe e implementaciako, a na ki faza kana si planirime o proektiripe. Numa pale, e manuša save so si involvirime ane kodola proektura oven identificirime akale komponentenca, sar jekh but bare džanlipastar thaj amen das rekomendacia te ovel kerdo ano dizajno e proektosko.

Panda duj punte vaši sama: e akteroja trubul te oen samale kana keren dizajniripe kodoleske so na trubul te dizajnirinen but ambicioznikane proektura te šaj te ovel len šukar resursoja vaj metodologie so na den kodobor baripen e labarutnenge. O planiripe šaj te ovel but ambicizonikano, kodoleske so kana isi uči konkurencia vašo finansiripe, o relevantnikano proekt dizajnero trubul te del odobor rezonoja vašo realiziripe kobor so šaj te del sar labaripe, kodoleske so but far bašo bisamalipe isi but birealnikane adžikeripa. I dujto punta šaj te sikavel ke poserioznikane pharipe ano vaxt kana si i faza e planiripaski: dajekhvar e proektura oven duplirime, deipe jekh beneficie save thaj aver vakerdje. Dajekhvar o labaripe šaj te ovel čačutno, numa bipraktikano. A flagrantikano misal asavke čipotate isi kana o proekto prekal save sas arakhle e labarutne dela instukcie vašo xabe kodolenge so našti te den aplikacia kodoleske so si čorore. Aver misala si e proektura kana isi džipherde časoja e sikljovnenge save si jekh sar so si e ničale; proektura save so anen phirnipaske treningoja save so na den e labarutnenge vaxt te keren buti thaj te len love biformalnikane thaj na den e čačutne šajipa te oven ki buti; thaj av.

IMPLEMENTIRIPE E RROMANE PROEKTONGO VAŠI INKLUZIA

Nekobor aspektura si identificirime kodole evaluaciasa, sar but bare džanlipaske vaši baxtagorali implementacia: lungo vaxtesko implementiripe e proektosko (prekal kontinuiripe, replikacia, multiplikacia, dikhipe e agoresko e institucionalizaciako); involviripe e relevantnikane faktorengo thaj leipe-deipe informacie, sar thaj tereneske; adekvatikano monitoring e anlipasko thaj e rezultatongo, prekal I kolaboracia e oficialnikane organongo vašo monitoring; butjarnipe e adekvatikane kadarosko thaj adekvatikane kapacitetura.

O Acceder proekto (programa vašo butjarnipe katar I Špania implementirime katar i Fundación Secretariado Gitano) kerel buti ko involviripe e Rromengo ko kurko e butjako pandže beršenge. Voj si fundirime ko patjavipe kaj o phandlo lafi ki buti si o involviripe e individualnikane resipasa thaj kaj vov šaj te del dumo sakoneske. Kodova dendja dumo trujal 45000 Rromenge te len butjarne thana thaj džal dureder. Ikerindoj pes dži e čekatune resaripa thaj I strategia ano thavdipe e vaxtesko I programa si adaptirime sar ansveto ke trujalipa thaj e rodipa o labarutno te arakhel pesko individualnikani drom ki kurkeski mapa, te averkerel o netvorko e kolaboratorengo, arakhipaske trubutnipa e butideutnengo, sar ano finansiripe thaj adjaar ani geografikani forma. Kodova fleksibilnipe si dendo e proektoske te šaj te džal dureder thaj te del rezultatura.

O dizajniripe e proektongo vaši inkluzia e Rromengi si lungo thaj kompleksnikano proceso savo so trubul te ovel lelo ko dikhipe e rekomendacienca ano anglederutno čekatipe. O šukar planiripe si angli kondicia vašo baxtagor thaj kana kodova ovela normalnikane implementirime si but lokheder. Thaj uzal e šukar planiripa, o implementiripa šaj te ovel bute revizitiripasa, čekatune majbut kodoleske so kodole thaneste si thaj e garavde faktoroja ano planiripe thaj si jakhdikhljovne sade ano thavdipe e implementaciako. O averipe e korkorutne proektosko anela ničale vizite e planongo thaj adaptiripe sar so si adekvatikabno. Paše dži adava, e avralutne averipa, thaj adjaar šaj te den asaripe ko proekto e inkluziako. O fleksibilnipe e proektosko te ovel les šajdipa te del ansveroja ke but bare džanlipaske faktoroja save so trubul te oven lele ano dikhipe ano thavdipe e implementaciako. E baxtagorale proektura vaši inkluzia e Rromengi si dinamikane. Džikaj i lungovaxteski resarin savi si dendi katar o proekto ačhovel jek, o proekto šaj ka trubul te ovel averkerdo kana si o thavdipe leske planiripasko soro vaxt te šaj te ovel pherdi kodoja resarin. Kodova si thaj adjaar labarno vaše proektura save so si ki relacia e avere proektonca thaj si kompatibilnikane, vaj šaj te oven palekerde (ane aver lokalitetura) vaj multiplicirime (thaj si kerde bute labarutnenge).

Proekto ani Rumunia kerel buti e inkluziasa ko butikrtipe, finansirimo katar I Europaki Unia thaj del serviso 22.579 manušenge savendar ekvaš si Rroma. Numa pale o proekto si vaxteske fremesa thaj nane les lungo planiripe thaj na arakhel buti vaše labarutne – numaj 500 lendar lele buti ane dende dumeske firme, kodlekse so o proekto agordja anglo te arakhel plasmano e butjenge so kerel. Uzal kodova na sas planiripe monitoringosko thaj e efektura palo dendo dumo, thaj e firme agordje o butjarnipe e labarutnengo.

Jekh pandžtorin katar e

proektura savenge sas kerdi evaluacia, avere rigatar, pale, dende numaj tiknevaxteske solucie. Kodola proektura agordje vaše verver rezonura, sar so si limitirime finansiake resursoja, nanipe e kapacitetosko te džan dureder thaj te keren proekto, nanipe e interesosko katar I rig e klidarde partnerongo ano kontinuiteto, thaj adjaar dureder, a na kodoleske so lengi resarin na sas resli. O bišajdipe te ovel džaipe dureder e pokinime proektonca si identifikuime sar bidendipe vaši inkluzia e Rromengi.

> "Panda jekh pozitivnikano averdipe ulo kerdo ano kantono Tuzla. E kantonesko serviso vašo butikeripe ulavdja resursoja katar o budžeto vaši programa vašo butjarnipe e Romengo ane avutne duj berš." Dendo vakerdipe katar I evaluacia e proektoski ani Bosna thaj Hercegovina

Kodova si labarno kana e structure, sar so si organizacie, agencie thaj institucie keren buti vaj si kerde resarinasa te ovel resli I inkluzia e rromengi. Majbut, o efektivnipe e proektongo vaši inkluzia e Rromenge šaj te ovel mežurime kodolesa si von institucionalizirime vaj na: inkorporirime ane governoske planiripa, politike, programa thaj budžeto thaj keripe e zakoneske obligacie vaj khedipe e lungo vaxteske čačipango sa e potencialnikane labarutnenge.

> Ani Kroacia, duj proektura si ko drom te oven institucionalizirime. I idea vašo keripe kapacitetura e dajengo/dadengo te ovel dendo dumo ko sikljovipe lenge čhavengo sas promovirime sar šukar praktika thaj si angigardi katar I rig e relevantnikane akterongi: čhave, daja/dada, sikavne, direktoroja e školenge. Kodova sas vakerdo jekhe konferenciate thaj o resornikano Ministeripe mangla te ovel involvirime kodole butjate. O aver modelo ani kroacia sikavdja resipe dži e socialnikane servisoja vaše marginalizirime sime, prekal e volonteroja. I Agencia vašo butikeripe kerdja praktika ani realizacia kodoleske ane tikne forme- trin volonteroja ano momento. Ani Hungaria isi proekto savo so kerel kombinacia e mežurenge ano kheripa thaj butjarnipe savo si anglokerdo katar o governo, savo so institucionalizirinel kodova sa prekal o deipe e agenciake te kerel implementacia e rromane organizaciasa sar partner.

Ane rromane inkluziake proektura isi baro gin e subjektongo save so keren buti, phandle thaj e nacionalnikane thaj e lokalnikane governura, privatnikane vaj putarde amalipaske firme, rromane khedina thaj organizacie, privatnikane kompanie thaj aver organizacie thaj o intereso e mažoriteteske dživdutnengo. Sa kodola so si relevantnikane vašo baxtagor e proektoske trubul te oven involvirime katar o starto e proektosko. Kodova resipe anel koordinacia thaj kolaboracia thaj del dumo ano čhinavipe e konfliktengo maškar e subjektoja save so šaj te ikljoven vaše ververikane haljovipa, interesoja thaj obligacie. Uzal kodova, voj arakhel thaj kombiniripe e ververikane kapacitetongo ane fremoja e proektoske. O averdipe e informaciengo maškar e ververikane riga si rezultato vašo pozitivnikano element ano 40% katar e rodljarde

> Ane fremoja e proektosko ani Bosna thaj Hercegovina o mobilnikano proektikano timo (MPT) si fundirime thaj phandel socialnikane butjarne, sikavne thaj prezententoja katar o ministeripa, aktivistoja ke birajikane organizacie, romane mediatoroja vaj jekhipe katar e thema. O MPT kerel buti ani khedin thaj kodova si molardo sar džidendo baripen akale proektoste. Panda jekh proekto katar I Bosna thaj Hercegovina arakhla pes ko leipe than e lokalnikane governosko thaj si klidarde džanlipastar vašo baxtagor, kodoleske so lengo dendipe e phuvake, monitoringo, finansiripe thaj av.

proektura.

Nekobor proektura si identifikuime sar faktoro vašo baxtagor ke leipa e phirnipaske organizaciengo katar i ranik e proektoski.

O Rromano edukativnikano Fondo arakhlja jekh but bare džanlipaski ekspertiza vašo proekto e sikljovipasko ani Kroacia-kodova sas identifikuime sar jekh katar e faktoroja vašo baxtagor e proektosko.

Džikaj i kolaboracia katar e pobuter interesirime riga si bare džanlipastar vašo baxtagor e proektosko, aver čhande si o bibaxtagor e varesave labarutnengo te oven inkluzirime thaj si bare džanlipaskoro negativnikano aspekto. Dajekhvar, e relevantnikane aktereoja na mangen te keren aktiviteura save so si ano fremo lenge autoriziraskere, našti te keren kodova, kodoleske so isi len but bari buti ki buti vaj adžikeren džipherdo finansiako labaripe katar o proekto te šaj te keren buti. Ane disave proektura, isi biadžikerdo tiknjaripe e finansiripasko katar e partnerura, sar so si o lokalnikano governo, thaj kodolesa ovel činavdi I kolaboracia thaj kerel I implementacia te ovel phareder thaj bišajutni.

Edukaciako proekto ani Bosna thaj Hercegovina kerel peske pikaripe ke škole thaj aver relevantnikane institucie ano arakhipe thaj khedipe e evidentongo. Ko proekto isi thaj pesko sa astardi baza e evidentongi savo so si pherdo e evidentonca katar e oficialnikane registrura, save so si lele sar sigurnikano dikhipe ko anglipe thaj rezultatura e proektosko.

Aver baredžanlipasko aspekto ki faza e implementaciako e proektosko si I inkluzia e rromengi ko adekvatikano monitoringo thaj evaluacia. Ano dikhipe e evaluaciako oven dikhle but ververikane nakhle butja. Isi nekobor proektura save so len te keren buti e fundavne evidentonca thaj te džan dureder e monitoringosa. Buteder katar e thema so si ani Dekada nane sistematikane ano khedipe e evidentongo save so si ulavde palo etnikano preperipe thaj polo ane štar prioritetnikane ranika e Dekadake, savesa o formiripe e fundavne lineako si but pharo. Korkori o monitoringo dela ververikane buxljarde butja ke proektura: dajekh isi len nanipe katar o jekhipe ki bhuti, dajekh sporadikane vaj, majbut regularnikane. E dikhle aspektura, thaj adjaar, ovena ververikane – e ikljovipa sas monitoririme majbut, numa ane varesave čipote isi nanipe katar e rezultatura thaj o asaripen, a ano jekh thaj I distanca maškar e Rroma thaj e na-Rroma. Isi proektura saven so sas evaluacia thaj andral thaj avrialdan, numaj isi thaj proektura saven so na sas nijekh evaluacia- thaj ani jekh čipota uzal kodova so sas planirime thaj sas kondicie finansiripaske. Ano jekh proekto savo so si evaluaciasa o proekt implementatoro del vakerdipe so o rezono so isi nanipe e adekvatikane evaluaciako so o generalnikano nanipe e ulavde evidentongo. Ekvaš katar e monitoririme proektura sas fundirime ano lengo dikhipe katar e oficialnikane themake vaj lokalnikane organia saven so si obligacia te den generalnikano monitoringo ani dendi ranik e proektosko (sar misal edukaciako inspektorato vaj katastar). E proektura vaši inkluzia e rromengo kerel maripe e monitoringosa thaj e evaluaciasa, but si tikno gin kodolengo so keren normalnikani buti. Kodola proektura si

identificirime sar anglederutne ano akava dikhipe thaj sas lende labarde avrialutne (vaj themake) evidentura ano sistemo vašo monitoringo thaj evaluacia.

Ano baro gin e proektongo si molarde o kvaliteto, profesionalnipe thaj o sadendipe e involvirime personalesko ano proekto, thaj adjaar, si identificirime sar činavdipasko faktoro vašo baxtagor. Ano baro kotor e proektondar si angažirime Rroma profesionalcoja, majbut, sar mediatoroja katar e ververikane tipoja. Uzal o pheripe e agorutne resarinako akale proektosko, kodoja praktika, thaj adjaar, dela te ovel barjovipe e RRomengo, jekhe dende samasa savi so si vakerdi upreder ani diskusia e mediatorenge. Varesave katar e proektura si e involvirime specifikane komponentenca savengo resipe si te ovel barjovipe e Rromengo. Avere rigatar, e rroma nane but angažirime ano vastaripe thaj realizacia varesave proektonde. Upral sa, but Rroma so si involvirime ane proektura nane ani buti sar so si normalnikane, a ane varesave čipote e rroma si angažirime te ovel lenge dendo putardo serviso thaj den rodipe so lengi resarinaki grupa si limitirime numaj ke Rroma. Baro gin e proektondar oven identificirime sar faktoro ko thavdutno keripe buti e kapacitetongo prekal e treningoja thaj aver forme, sar thaj o proektikano personalo thaj e putarde organoja.

Varesave e proektondar, thaj adjaar, keren pozitivnikani identifikacia e ikladipasa e informaciengo save so si phandle e proektosa te šaj o buxlo komuniteto te kerel vazdipe e minsako thaj leske proektosko thaj e subjektosko. O putardo dikhipe ano putardipe e rezultatongo katar o proekto katar I rig e putardipaski, phandel thaj o rromano komuniteto.

AVRALUTNE FAKTORURA

Efektivnikani poltika thaj e zakonipasko fremo thaj o funkcioniripe e čačipaske radžipasko isi len baro asaripen ko proektosko baxtagor.

O baxtagor e proekturengo vaši inkluzia e Rromengi majbut si ani baro mežura phandli e trine avralutne faktorenca: isipe e oficialnikane politikengi (nacionalnikani vaj loklanikani), isipe e zakonoanipasko adekvatikano e reguliripasa e subjektivnikane ranikasa thaj i efektivnikani implementacia e zakonoanipasko. O isipe e oficialnikane politikako vaši inkluzie e Rromengi ko nacionalnikano vaj lokalnikano nivelo šaj te anel justifikacia e oficialutne simenge vašo trubutnipe e inkluziake proektongo.

"Kodova čhand e rumuniake zakonoanipasko ani relacia e phuvasa vaši koncesia, vaj arakhipasa e čačipango ko isipe e phuvako vaše terne familie si kerdo ane gava thaj si klidarde džanipasko vašo baxtagor e programako…" vakerdipe katar i evaluacia ki Rumunia.

"E averdipa e legislativake majbut isi len asaripe ano implementiripe e proektosko. O nevo zakono vašo themutnipe katar o 2008 berš kerdja te ovel o leipe themutnipe phareder, majbut e Rromenge. O zakono majbut ikaldja sa kodova so angleder sas lače kana sas ko dikhipe e personalnikane dokumentura, kodoleske so but Rroma našaldje o themutnipe vašo nevo zakono. Kodova anelas so, sar so vakeren e rromane aktivistura, nevo ikaldipe e dokumentongo jekhe manušenge sar so sas len angleder kana sas o proketo. Kodoleske but jekh si thaj e ektiviteura vašo socialnikano arakhipe. I nevi legislative vašo socialnikano arakhipe sas kerdo kana sas vaxt e evaluaciako, so sikavel jekh potencialnikano riziko majbut e themake savi so tiknjarel e budžetia vašo socialnikano lovengo deipe sar rezultato e proektosko thaj von šaj te našalen kodova but sig."- vakerdipe katar I evaluacia e proektoski ano Montenegro.

O isipe thaj o nanipe e šukar zakonanipasko ani subjektoski ranik e proektosko šaj te ovel definirime. Jekh katar e molarde proektura majbut andja šajdipe te ovel kerdo nevo zakono- Zakono vaši legalizacia e objektongo ani Makedonia – te ovel juristikano mandato e šele Rromenge. Avere rigatar, o proekto ani Makedonia vaši inkluzia katar I ranik butjarnipe prekal e socialnikane ekonomikane firme khuvdja pes bare pharipanca vašo annipe e juristikane regulativako ki akaja tema. E proekte sas le trubutnipe katar o labaripe e zakonipasko a sas phandlo e privatnikane kompanienca save so sas len fundavni idea e proektoski te keren bareder butjarnipe e manušengo thaj kodova majbut lendar te oven Rroma.

Jekh jekhethano nanipe ani zakoneski regulativa si o bibaxtagor te ovel kerdo šajdipe vaši afirmativnikani akcia. I afirmativnikani akcia si keripe jekh pprivilegiaki grupa te ovel ki lačheder situacia no so si aver, kodoleske so I kišli pozicia kodole grupaki si katar o nakhlo vaxt vaj

"E sastipaske mediatoroja majanglal planirime sar putarde oficialutne, 30 beršenge si involvirime prekal e beršeske kontraktoja vašo granto, kodoleske so e organoja nane ano šajdipe te anen etnikane kriterie vašo putardo konkurso e putarde oficialutnenge." Vakerdipe katar i evaluacia vašo sastipe ani Špania.

akanutne diskriminatornikane praktike vaj praktike saven isi diskriminatornikano efekto. I resarin e afirmativnikane akciaki si te cidel e palpalunipa e diskriminatornikane praktikengo thaj te anel kodoja grupa te ovel jekhejekh situaciate e avere dživdutnenca. Kodola mežure si limitirime ano vaxt thaj resarin.

"Kodova naj stihijno kaj amen kana keras organizacia e amare bešipasa e sikavnenca, efta policajcoja sas ani jekh rig e vulicake, panda efta ani aver rig… a pala kodova thaj kontrola e identitetosko. Amen na sas nijekh bešipen e dajenca/dadenca-sikavnenca, a te na sas bizo policia. Ola avenas anglo xulipe. Adžikerenas amare kolegon. Kana von avenas autonca, von len stopirinenas. Pučelas o policajco: "Si tumen rošalinja komplet… Si tumen medicinaki kutia…?" E policajcoja na sas baxtale ten a sas ano šajdipe te oven sankcionirime amare kolege khančeske…" vakerdipe katar I evaluacia ani Hungaria.

"E lokalnikane (rumuniake) konsiliaroja sas patjapasa so e rumuniake familie save nisi but čhave trubul te ovel len neve khera, numa vakerdje piro bipatjavipe kodolesa so thaj e Rromen isi but čhave…" Vakeripe katar I evaluacia e proektoski ani Rumunia kote so isi nanipe e governosko te kerel e zakoneske obligacie e Rromenge vašo stereotipoja.

Thaj adjaar, isi misala kote so, uzal kodova so isi zakonoanipa si šukar te ovel dendo ansvero ko pučipa save e proektura mangen te činaven, o zakonoanipa ovel kerdo ki jekh stihiaki, restriktivaki thaj džal dži diskriminaciako čhand, kodolesa so činavel e potencialnikane labarutnen Rromen te aven dži benefit katar e proektura thaj o zakonoanipe sar so si vakerdo ane duj misala. Džipherdo avralutno pharipe savo so šaj te kišljarel o baxtagor e proektongo vaši inkluzia e Rromengo si o politikano bistabiliteto vaj averdipe. O proekto ani Savora, Hungaria sas ko sa mudardo katar i rig e governosko savi so sas thaj finansiero ano proekto. O nevo governo kerdja averipe ko kontrakto vašo granto thaj kerdja I efikasnikani implementacia bišajutni. Sa e evaluaciake proektura ani Rumunia sas mudarde katar e averdipe e governosko save so kerda lungiripe e vaxtesko vaše proektura katar i europa thaj činavdja o finansiripe thaj kodova kerdja but bilače situacie thaj kodoleske e planirime proektura na sas implementirime uzal o planirime.

Thaj ano agor, avralutno faktoro vaše proektura šaj te oven butja sar so si but bari buti e butjarnengi ane putarde oficialutne save so len peske džipherdi buti vaj si sar džene ko menadžerikano timo vaj sar detune e servisongo.

"O menadžerikano timo (e putarde oficialutne) na sas pokime ano proekto. Von trubulas te len I obligacia ano proekto sar aditivo ki lengi buti, thaj kodova kerdja frustracia, kišlo ilo thaj khinipe. Ano jekh vaxt e avralutne ekspertura si angažirime ano proekto mukhle o proekto te agorkerel bizo rotiripe e obligaciengo pa upreder, majbut ani relacia e monitoringosko e asaripasko"- Vakerdipe katar i evaluacia ani Rumunia.

MANADŽMENTO E RESURSENGO, FINANSIRIPE

Kompleksnikane pharipa ani sakoja prioritetnikani ranik e Dekadaki roden te oven solucie e resursikane intenzivnikane proektongo. O idealnikano finansiripe trubul te ovel identificirime katar e governoske budžetoja. I mobilizacia e EU thaj aver donatorengi resursongi vaši inkluzia e Rromengi trubul te ovel gindime sar but bare džanlipaski, a o gindipe sit e ovel finansiripe katar e governura sar kotor e procesostar so anel institucionalizacia.

O proekto ano Montenegro kerel buti e socialnikane inkluziasa e terne Rromenca našle manušenca te oven khedime resursoja vašo jekh spektro e servisongo peske labarutnenge sar: than ani lokalno škola, muzejenge tiketoja, eksurzia, pursakia vaši motivacia e labarutnengi thaj av. Kodova ano agorutno kotor ulo proekto finansirime katar i Europaki Unia.

E labarutne e proektongo vaši inkluzia e Rromengi si telo asaripen te ovel la strukturnikano čororipe – len isi trubutnipe katar sa. But proektura trubul te lent e keren buti katar o arakhipe habe dži šeja e labarutnenge, resarinasa te den len šajdipe te len than dureder. Baro gin e proektongo vaši inkluzia e Rromengi dela e labarutnenge finansiako dendo dumo, sar so si stipendie, keripe biznis grantura vaj arakhipe e drabengo thaj si molardo sar pozitivnikano katar i rig e labarutnengo. O jekhutno učharipe e fundavne trubutnipango dikhel thaj lačheder startikani punta thaj šaj te ovel anglokondicia vašo baxtagor, numa butvar nane kodova sa te šaj te ovel inkluzia. Džikaj o involviripe e agentongo šaj te ovel khudipe e limitiripasa ano čhonavipe e strategiako vašo arakhipe solucia e pharipange, kodoleske so e limitirime finansiake resursoja trubun te ovel len kombinacia e aktivitetongo thaj učharipe sa e fundavne trubutnipango e labarutnenge kobor so si trubutno.

" Šudro. Kodova si normalno. Medicina. Von šaj te aven thaj te maren mire vudareste, thaj ani irat, kana nekas isi šudripe. Me dav len. Vaj šeja...ivend. Kana nane len tiraxa, haljovel pes, e daja/dada na den te džan ki škola, a i majpaše škola si biš minutia phiripe. Ano ivend kodova naj lokho, kana si purane tiraxenca thaj bizo šej. Kodoja s ii situacia, krizaki, amen menadžirinas kodolesa. Das len šeja thaj aver dive von džan ki škola" – vakerdipe katar implementatoro ani evaluacia ani Hungaria.

E proektura vaši inkluzia e Rromenge majbut khuvena pes e biadžikerde resursonca, sar so si administrativnikane resursoja vašo leipe dokumentura vaše labarutne resarinasa te ovel len labaripe e proektondar vaše servisoja, resursoja vašo trafiko e labarutnenge te šaj te resen dži o than e servisosko thaj av. Kodola resursoja nane bare, num ate nane anglodikhle ano budžeto angleder o proekto našti te ovel baxtagoralo vašo nanipe e resursongo.

Ko nekobor čipote, e proektura vaši inkluzia e Rromeno khuvela pes e trubutnipasa te ovel arakhli motivacia vaše

"Misaleske, kana leljam te keras buti e čhavenca, trubulas te adžikeras duj čhon (te aven e reserve) thaj kodova avile pensiloja. Kodova si kodoleske so o bičhaldipe majanglal džal ko čekatuno foro thaj palo kodova avel, isi tenderoja thaj so me džanav thaj adžikeras sa vastxramovipa, aver xramovipa, marka. Kodova si but lungo...Si amen pharipe kodole sistemosa..."- vakerdipe katar jekh implementatoro e praktikano ani Hungaria.

relevantnikane labarutne (sar so si e putarde oficialutne, pašutne thaj av.) resarinasa te del rezultatura. Sar stimulansoja šaj te ovel but lender vaši inkluzia (uniformiripe e čhavorikane xuredlinengo e khelinorenca sa e čhavenge, sar kotor e proektostar te ovel xramovipe e Rromane čhavengo ani integririme škola, sar misal).

Kana isi labarutne proektura, kodova si dikhlo, kothe si thaj o barjardo rodipe savo so šaj te rodel finansiripe vaše proektongi ekspanzia.

Baro gin e proektongo dela molardipe so isi pharipe ani relacia e finansierenca, phandindo kothe thaj lungaripe e pokinipasko e resursongo, na mangen e resursoja save so si but trubutne te oven pokime, bigindime averkerdipe e finansiengere kontraktongo, phare menadžerikane rodipa thaj av. Jekh katar e misala ki akaja evaluacia si kana o donator učharel e resursoja vašo instaliripe e digitalnikane xardžipasko e panjesko/m2, numa na del resursoja vašo čačikano phandipe e panjeske instalaciake konekciate.

Nekobor kodole proektondar ki evaluacia sas dende anavesa “efikasnikani astarni”. Resarinasa te oven atraktivnikane vašo finansiripe, o gin e labarutnengo planirime kodole proektoske ovel bigodjaverno thaj učo. Kodola proektura šaj te khuven pes bare pharipanca ano thavdipe e implementaciako, bašo biadekvatikano khedipe e finansiake resursongo thaj kodoja strategia anel dži o bišajdipe e realizaciako ke planirime rezultatura vašo planirime gin e labarutnengo. I dilemma si trubul vaj n ate ovel tiknjardo o gin e labarutnengo thaj ten a dikhol o “bibaxtagor” thaj te oven resle e resarina e donatoreske, vaj te ovel tiknjardo o kvaliteto thaj o kvantiteto e servisengo? Kodova majbut anel tikne butja save so sip handle e trubutnipanca e labarutnenge thaj nanipe e ikerdipasko e rezultatengo save so si bilače vaši inkluzia e Rromengi.

Aver aspekto ano kodova faktoro si o sahibipe thaj/vaj o menadžiripe e averesa palo agordipe e proektosko. Ane varesave kheripaske proektonde, misaleske, khera si kerde e proektosa thaj von ačhile sahibipe kodolesko so kerdja implementacia e proektosko. Ano jekh katar kodola proektura, e labarutne biobligaciasa si premal kodola khera, kodoleske so ačhile bibutjako. Ano jekh proekto e sahibia naštine te pheren sa e kondicie save so lender sas rodime. Ane duj čipote, sar thaj ane aver proektura adekvatikani sama na ovel dendi ko “kustikipe” katar o proekto palo lesko agor, o ikerdipe e rezultatongo šaj te oven kišle. Mamuj kodoleske, kodova pučipe te ulo ko vaxt dikhlo thaj planirime anglo agordipe e proektosko, isindo ko dikhipe e konsiloja save so si dikhle ane fremia e čekatipasa vašo proekt dizajniripe, phandindo kothe thaj participativnikano resipe thaj adekvatikano ke trubutnipa thaj o dikhipe e rizikosko, o ikerdipe e rezultatongo katar o proekto ka ovel arakhlo.

Bare džanlipastar si te ovel stabilnikane thaj lače finansiake resursoja. E resursoja katar buteder hanika šaj te den kodova finansiako stabilipe, majbut kana isi finansiripe so si katar e themako budžeto. Dujto, kodova si bare džanlipastar vaše e agentura save keren buti ki inkluzia

te šaj te labaren e kapacitetoja vašo arakhipe fondoja thaj mobiliziripe e resursongo, majbut ane proektura kote so šaj te phandel sigutne čipote thaj biadžikerde xardžipa. Trinto, o fleksibilnipe e finansiripasko si jekh thaj bare džanlipastar- e implementatoroja trubul te oven kapacitetosa te den ansvero sa e neve butjenge so aven ano finansiake planoja, sar thaj o finansiako menadžiripe, thaj adjaar, trubul te ovel adekvatikano- bizo pharipa thaj birokratikane rodipa save so oven dende katar e donatorengi rig.

35% katar e evaluaciake proektura vakeren so isi lačhi praktika ano dikhipe sar so si, thaj isi implementacia te na ke sa numaj ko jekh katar e upre vakerde, numaj 40% katar e evaluaciake rodljaripa ke proektura ikeren negativnikane aspektura save so sip handle e finansiripasa.

Sar kuriozoteto, o evaluaciako proektp dikhel te del vazdipe e molengo ke servisoja thaj produktoja ani lokalnikani implementacia, save so sar iranipe keren asari ano budžeto e proektosko. Thaj uzal so jekh asavki čipota si identifikuime maškar e evaluaciake proektura, a I situacia na dendja rezultato ano baro kotor e pharipanca, kodova faktoro šaj te ovel bare džanlipasko riziko ane bare proektura vašo barjovipe thaj trubul kodova te ovel lelo sar dikhipe.

REZIME THAJ AGORUTNE TERMINANTE

Dekada rodljaripasko proekto si dizajnirimo te del dumo ki efikasnikani praktika vaši inkluzia e Rromengi. Patjas so e evidentura khedime akale proektoste ka šaj aktivnikane te oven labarde katar I rig e agentongi vaši inkluzia e rromengi ane lenge mangipa te implementirinen efikasnikane thaj efektivnikane proektura. I baza e evidentongi katar e registririme proektura šaj te ovel lačhi sar punta savatar ka ovel kerdo starto te šaj te len buteder informacie kodoelske so si kerdo vaši inkluzia e Rromenge ane Dekadake fremia.

I analiza varesave proektongi save so sas implementirime ani Dekada putarel bare džanlipaske faktoroja vašo baxtagorale proektura save so keren inkluzia e Rromenge:

• vakerdipe kori e Rroma.

• keripe inkluzivnikane kriteriumia vašo alusaripe e labarutnengo thaj keripe buti te ovel reslo dži kodola so si majbut ano proceso e marginalizaciako thaj si ani ekskluzia thaj zumavel pest e del osiguripe sarenge saven isi trubutnipe e vaxtesko/vramako.

• Iniciative vašo participiripe so si varekana trubutno.

• proektura save so si putarde e na-Rromenge, kana isi adekvatipe kodoleske, kodoleske so isi tenzie save so šaj te ikljoven katar i inkluzia e Rromengi.

• kulturnikano thaj gender senzitivnipe.

• participiripe e Rromengo katar o starto/šird dži agor e proektikane ciklusesko.

• Putardi thaj temelnikani diskusia vaše pučipa save sip handle e participiripasa e relevantnikane faktoronca, phandindo athe thaj e potencialnikane labarutnen.

• transparentnikane thaj obligaciake faktoroja save so anen decizie, participiripasa e Rromengo.

• inkluzia e Rromengi ani faza e implementaciaki, sar jekh tipo mediatoroja maškar o rromano komuniteto thaj e themake organoja vaj generalnikane sarenge.

• našaldipe e putardipasko neve forme marginalizacia thaj ekskluzia.

• proektura vaši inkluzia e Rromenge šaj te keren promocia vaše labarne dialogoja ane maškaripa e romane komunitetesko vaše kontroverzikane pučipa.

•integriripe e emancipaciako e Rromengo thaj barjovipe e komunitetesko.

• xor džanipa save so si sikle ano thavdipe e putarde diskusiake e potencialnikane labarutnenca, lungo vaxtesko participiripe ano komuniteto, statistikane thaj aver evidentura, ničale ano dizajno e proektoske.

• Iterativnikano dizajno e proektosko savo so astarel thaj o pilotiripe.

• sama ke lungovaxteske/vramake kompleksnikane problemura thaj trubutnipa.

• fokuso e prevenciako thaj angluni intervencia.

• fleksibilnipe te šaj te ovel šajipe te ovel kerdo aktiviteto kana isi kriza thaj ansvero kana isi katastrofe kana trubul.

• majbut si angigarde thaj lele e baripena thaj principura (sar so si e manušikane čačipena) lele ano dikhipe e proektoske dizajnesko.

• integriripasko resipe savo so dikhel te kerel buti sa e kompleksnikane individualnikane situacienca.

• adresiripe e ververikane labarutnenca ano dizajno e proektosko.

• arakhipe solucia e diskriminaciake mamuj e Rroma.

• fleksibilnipe thaj menadžiripe e averdipanca save so aven.

• lungovaxtesko duripe.

• institucionalnikano vazdipe prekal o keripe structure, integracia e putarde politikenge thaj budžetonge, vaj aver forme ki institucionalizacia.

• keripe buxli koalicia thaj anipe e buxle ekspertizako.

• vastaripe e ververikane adžikeripanca katar i rig e ververikane trubutne rigengo.

• butjarnipe e dende samale manušengo ano implementiripe e proektosko.

• monitoring thaj evaluacia e oficialnikane oficialutnenge save so si relevantnikane ano khedipe e evidentongo.

• adekvatikano zakonipe thaj leski implementacia.

• budžeto vaše aktivipa thaj budžeto vašo phandipe e fundavne trubutnipango e labarutnengo save so si trubutne vašo participiripe.

• budžeto vašo biadžikerde xardžipa, phandindo kothe thaj o trubutnipe te oven arakhle stimulacie vaše potencialnikane labarutne te participirinen.

• budžeto/ suficientikane resursoja / vašo khedipe e finansiake resursongo vašo skaliripe upre e baxtagorale proektongo, kathe so si o rodipe bareder thaj sig.

• molaripe thaj adresiripe ki dizajn faza kana oven rodime rodipa katar o donator save so šaj te oven riziko.

• našen katar e but ambicioznikane planiripa, majbut ani relacia e ginosa e labarutnengo.

• diverzifikacia e finansiripasko, na numaj ani relacia e ginosa, numaj thaj o kvaliteto thaj o tipo.

• institucionalizacia e baxtagorale praktikengo, phandindo kothe thaj o identifikuipe e finansiripasa e radžako.

O Dekada rodljaripasko raporto si rezultato katar I analiza e proktongi save so sas realizirime ane fremoja e Dekadake vaši inkuzia e Rromengi 2005-2015. 314 proektura save so sas kotor kodole Dekadake rodjraipaske praktikengo sas katar o 2012-2014 berš ane 12 thema save si ani Dekada (on line data baza šaj te ovel arakhli ano http://romadecade.org/ about-the-decade-decade-good-practices). 42 lendar si dikhle sar šukar haljovipe vašo baxtagor thaj bibaxtagor. O Dekada rodljaripasko raporto anglodikhel katalogo vašo baxtagorale vaj bibaxtagorale faktorura ko proekto vaši inkluzia e Rromengo ilustririme sar studie e čipotengo.